

MAHANTSELO YO BIHA E WANTIMINI.
(Embrality and the Natives) By G. Radali, Agr; Demonstrator.

Murghosi unwana loyi e nga dyonda mikhuva ni mahantselo yo wantima e va k'ondle k'ondle nanyala i ntambuluku wa wantima. Loko mhaka loyi yi langutisiwa hi nge vula letswaku shinwana hi swona, hikuva timhaka ta kari ta humela i t'ombisaka letswaku hi swona. K'ondle swiri ku na mibaka yo tala, kambe n'ndi randa ku kongona mhaka yinwe ya vovavi. Mhaka loyi hambi yi nga vuleki hi fanela ka yi kapele hikuva yi tala ngopfu e shikari ka hina wantima. Mhaka loyi yi ondiwa hi leswi munhu e lavaka ku tiva kuri i ntshini shi nga kona, ku randa kuri yi endisiwa ku yini, kumbe swi yini e munwini. Loko munhu a tivutisiwa kuri khale mhaka a nga kumi shalamulo yo tivikana o randa ku kholwa hi ku vovava, se a yi endle e randa ku tiva ku ri k'andleka yini.

Hi mikhuva wolowo nwana wa wantima loyi a nga tiviki ntshumu hi mhaka loyi e randa ku tiva ku ri k'andleka yini. Loko vari vana va valungu vona va kula va ri kari va hlamuserwa ta mhaka loyi hi vatswari va vona, kutani a va na ku navela ku tiva tsehi vana va wantima, kutani a va na miehleketo yo biha e mhakeni loyi ya ku anisa rishaka. Loko vari vana hakanyingi va vutisa swivutiso swo tala. Mhaka loyi unwana u nga tsehi nwana e vutisa a ku: "Manana, shana unwana loyi ni nwi kuma kwihl?" Kutani manana a nga tiva kuri u to yini ku hlamula ka swona. Hakanyingi vana manana u nwi byela swo ka swi nga ri swona. Ehana a wu voni kuri yi ta va mhaka yo biha e ku shisa nwana wa wona hi ku nwi byela manwana shana? Mhaka loyi unwana nwana wo jinkuriva. Shana ni ehleketa kuri vana a va swi voni hi laba swikukwana ni swinanga swi kumaka vana ha kona shana? Mi fanela ku tiva kuri vana va na tshiya-shiya, leshi nga shona va ta shi tiva hambi mo va tshivela.

Mi nga tsiki ni kuri i fanelo ya mateacher e ku va boshela mhaka loyi e shikolweni, e-e, swa onha ku yi vula-vula e mipigini, vatswari hi vona va tsehi na fanelo yo hlamusela vana va vona leshi nga mhaka e timbakani leti ta ku anisa rishaka. -- Pavanana? Hi fanela ku hlona hi lwa na miehleketo loyi va nga hina wantima hi hina vadyohi lava kulu e mhakeni loyi, vevu i ku ntambuluku ka hina!

SHANA WANTIMA A NGA HULABELA HI YURIMO SHANA?

Wantima wa kari ndhaku hi tshelo ra vurima loko hi nwi rixenisa na valungu loyi a nga heta malombe yo tala va dyonda. Hambi swiri tano sa fanela letswaku murini wa wantima na yena a sungula ku twisisa fanelo va yena ya ku rixisa shilungo loko a ta tiva ku humelola. O fanela k'engatela vutlhari bya yena. Yurima i nyika loyi nga nyikiwa vanhu hikuva va misava. Hi ku humelola ka murini tshakha tinwane ti antswisile vutlhari bya tona byo rima. Murini wa wantima hi nga nwi rixisa na manana loyi a nga dyondela talanta ya yena loko manwana e va tivutisa ta vona leti ta kuma bindu ra tona kasi yena a bya kumalaga shikumi. Mhaka loyi e yi fanela ku va dyonda e ka hina na swona a yi fanela ku dyondisiwa swinene e ka lava ntshongo lava nga ta va rishaka ra hunduku. Ndi vurile letswaku hi na tinyiko ta tala ta ntambuluku leti hi nga ti pfunaka ha tona, kutani tinwane ta tona hi leti: Misava, swifuwo na niri. Ndi nga ku hikuva swivutisiwa swa ntambuluku i tinyiko ta hina leti hi ti vonaka hi ti tivutisa tinwane hi leti hi ti endleka matsika-matsika. Kasi loko a hi ti tivutisa a ti ta hi pfuna swinene.

Shivutiso leshi Murimi wa wantima a nga tivutisaka shona hi leshi shana tinyiko leti ta ha ku vurivaka ndi nga ti tivutisa hi mikhuva wihletswaku ta ta ndi pfuna Misava i nyiko leyikulu ya hina. Munhu unwana ni unwana o na leswo tala leswi e swi lavaka kutani a nga swi kuma e misaveni. Swi pfuni ntshumu ku hundukela e tshweni ku kombela swona - leswi pfunaka i ku languta e hansi ku kombela misava letswaku yi ku pambulela shinwana sha rifuwo ya yona, ku hava na shilo sha swilo leswi tivutisa leshi nga huziki e misaveni. Shikwalaho hi nga vutsheni ku languta e hansi hi kombela misava kuri yi hi nyika leswi hi swi lavaka e ka yona. A ka hikuva tinyiko leti hi ti kumaka e misaveni swakudya i hosi ya tona. Ku humelola ka matiko ya misava ku le ku kumekeni ku swakudya. Shilangi loko shi dyile shi vonaka hi ku tlula, ku tshuma na ku tshina, shi aka tindlu hi ndhope. Shona i nyini leshi nga endliwaka loko munhu a nga dyangi ntshumu? Varimi va valungu va tivutisa shivutiso leshi? Hi ta endla yini hi leswi hi nga swi tsovela? Hina wantima, sha hina shivutiso hi leshi? Hi ta endla yini e ku kuma swo hi ringana e ku dya? Hikutshalahe e ka nwiwa varimi kukori, rito ra mina hi leri, hi letswaka a hi nsi mu loyi kulu loyi nyikaku navela yo tala, kambe yunganga bya swona byi le matirelweni ya misava - ku rima swinene na ku landelala milawu yinwanyana yo tivutisa misava.

By J. Mphelo, Agr; Demonstrator, Sibasa.

KU TSHANA. Hi ti 26 ta December 1934 ku vula na ku tshana e Kereken ya Mambedi ka Mr. Elliot Kapeni na Enelina Mangalokane, nakwera... e las Hangalokani. MPEFULA. Mpefula yi nile ngopfu hi ti 27 na ti 28 ta December 1934, yi onhile ngopfu hi ku kukula nasimu ya vanhu. Tinjiya. Nanwaka a ha na tiva... Tinjiya ti onha rgo... katelo loko ya mila to ta ti ta dya ngalo, e hi tiva kuri ku ta dyiwa yini nanwaka a hi si vona shirha sho tano. Rev P.T. Leresche na ndyangu va ta suka e Valdezia hi ti 30th ta December.

MAHANTELO YO BIHA E VANTIMI.
(Improbability and the Natives) By C. Radali, Agr; Demonstrator.

Munghezi unwana loyi a nga dyonda mikhuva ni mahantelo ya vantima o ro k'ondli k'ondla manyala i ntumbuluku wa wantima. Loko mbaka layi yi langutisisiwa hi nga vula letswaku sinwana hi swona, hikuva timhaka ta kari ta humelela leti kombiseka letswaku hi swona. K'ondla swivi ku na mishaka yo tala, kambe laha ndi randa ku kongoma mbaka yinwe ya vooswi. Mbaka leyi hambi yi nga vuleki hi fanela ku yi kabela hikuva yi tele ngopfu e shikari ka hina vantima. Mbaka leyi yi ondliwa hi leswi munhu a lavaka ku tiva kuri i ntsini shi nga kona, ku randa kuri yi adlisisiwa ku yini, kumbe swi yini e munhwini! Loko munhu a tivutisile kuri khale kambe a nga kumi hlamlulo yo tivikana o randa ku kholwa hi ku vona, se a yi endle

Hi mukhuva wolowo nwana wa wantima loyi a nga tiviki ntshumu hi mbaka leyi o randa ku tiva ku ri k'endleka yini!
Loko vari vana va valungu vona va kula va ri kari va hlamluseriwa ta mbaka leyi hi vatswari va vona, kutani a va na ku navela ku "tiva" tanehi vana va vantima, kutani a va na miehleketo yo biha e mhakeni leyi ya ku andisa rishaka.

Loko vari vana hakanyingi va vutisa swivutiso swo tika. Nkari wunwana u nga tva nwana a vutisa a ku: "Manana, shana nwana loyi mi nwi kuma kvihi?" Kutani manana a nga tiva kuri u to yini ku hlamlula ka swona. Hakanyingi wena manana u nwi byela swo ka swi nga ri swona. Shana a wu voni kuri yi ta va mbaka yo biha e ku shisa nwana wa wena hi ku nwi byela mavunwa shana? Nkari wunwana nwana wo jinkeriwa. Shana mi ehleketa kuri vana a va swi voni hi laha swikukwana ni swinanga swi kumaka vana ha kona shana? Mi fanela ku tiva kuri vana va na wu-shiya-shiya, leshi nga shona va ta shi tiva hambi mo va tshivela.

Mi nga tsuki mi kuri i fanelo ya mateacher e ku va boshele mbaka leyi e shi-kolweni, e-e, swa enha ku yi vula-vula e mipipini, vatswari hi vona va nga na fanelo yo hlamluseriwa vana va vona leshi nga mbaka e timhakeni leti ta ku andisa rishaka. - Yavanuna! Hi fanela ku hloma hi lwa na miehleketo leyi va nge hina vantima hi hina vadyochi lava kulu o mhakeni leyi, veri i ku tumbuluka ka hina!

SHANA WANTIMA A NGA HUMELELA HI VURIMO SHANA?

Wantima wa hari ndhaku hi tlhele ra vurimi: loko hi nwi pimanisa na mulungu loyi a nga beta malembe yo tala ya dyondo. Hambi swiri tano sa fanela letswaku murimi wa wantima na yena a sungula ku twisisa fanelo va yena ya ku rimisa shilungu loko a ta tiva ku humelela. O fanela k'engetela vutlhari bya yena.

Vurimi i nyiko leyi nga nyikiwa vanhu hikwavo va misava. Hi ku hunduka ka murimi kari tshabaka tinwana ti antwisile vutlhari bya tona byo rima. Murimi wa wantima hi nga nwi fanisa na wanuna loyi a nga tyelela taleta ya yena loko vapwana e ku tirisile ta vona ici va kuma bindu ra tona kasi yena a nga kumanga nkhukhu. Mbaka leyi a yi fanela ku va dyondo e ka hina na swona a yi fanela ku dyondisiwa swinene e ka lava ntsongo lava nga ta va rishaka ra munduku. Ndi vurile letswaku hi na tinyiko to tala ta ntumbuluku leti hi nga ti pfunaka ha tona, kutani tinwana na ta tona hi leti: Misava, swifuwo na miri. Ndi nga ku hikwaswo swivumbiwa swa ntumbuluku i tinyiko ta hina leti hi ti vonaka, hi ti tirisaka tinwana hi leti hi ti endleka matsika-matsika. Kasi loko a hi ti tirisa a ti ta hi pfuna swinene.

Shivutiso leshi Murimi wa wantima a nga tivutisaka shona hi leshi: shana tinyiko leti ta ha ku vurivaka ndi nga ti tirisa hi mukhuva wihletswaku ti ta ndi pfuna Misava i nyiko leyikulu ya hina. Munhu unwana ni unwana o na leswo tala leswi e swi lavaka kutani a nga swi kuma e misaveni, a swi pfuni ntsumu ku hundukela e tlhwani ku kombela swona - leswi pfunaka i ku languta e hansi ku kombela misava letswaku yi ku pambulela shinwana sha rifuwo ra yona, ku hava na shilo sha swilo leswi tivivaka leshi nga huniki e misaveni. Hikokwalaho hi nga nyumeni ku languta e hansi hi kombela misava kuri yi hi nyika leswi hi swi lavaka e ka yona. A ka hikwato tinyiko leti hi ti kumaka e misaveni swakudya i hosi ya tona. Ku humelela ka matiko ya misava ku le ku kumakeni ka swakudya. Shilangi loko shi dyile shi vonaka hi ku tlula, ku tsutsuma na ku tshina, shi aka tindlu hi ndhope. Shona i nyini leshi nga endliwaka loko munhu a nga dyangi ntshumu? Vurimi va valungu va tivutisa shivutiso leshi: Hi ta endla yini hi leswi hi nga swi tsovela? Hina vantima, sha hina shivutiso hi leshi: Hi ta endla yini e ku kuma swo hi ringana e ku dya? Hikokwalahoko e ka nwina varimi kulori, rito ra mina hi leri, hi letswaku a hi nsimu leyi ku hi leyi nyikaku mavele yo tala, kambe vunganga bya swona byi le matirelveni ya misava - ku rima swinene na ku landelela milawu yinwanyana yo tirisa misava. (By J. Mphelo, Agr; Demonstrator, Sibasa.)

KU TEKANA. Hi ti 28 ta December 1934 ku vile na ku tekana e Koreken ya Mambedi ka Mr. Elliot Kapeni na Emelina Hangalakane, makwavo ba M. Silas Hangalakani. MPPULA. Mppula yi nile ngopfu hi ti 27 na ti 28 ta December 1934, yi onhile ngopfu hi ku kukula masimu ya vanhu. **Tinjiya.** Nanwaka a ha ha tiva... Tinjiya ti onha ngo... tasele loko ya mila to ta ti ta dya njalo, a hi tiva kuri ku ta dyiwa yini nanwaka a hi si vona shirha sho tano. Rev P.T. Leresche na ndyangu va ta suka e Valdezia hi ti 30th ta December.